

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Ryszard CZERNIAWSKI

Warszawa, *20 stycznia 2014 r.*

KMP.022.2.2014.MMa

00-090 Warszawa   Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77   Fax 22 827 64 53

Pan
Michał Królikowski
Podsekretarz Stanu
Ministerstwo Sprawiedliwości

Szanowny Panie   *Proszę*   *Ministera*

W odpowiedzi na Pana pismo z dnia 16 grudnia 2013 r. (DPK-I-400-12/13/55), poniżej przedstawiam uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 10 grudnia 2013 r.

W pierwszym rzędzie wskazać należy, iż kompleksowa regulacja przepisów prawa materialnego, która ma za zadanie „odwrócenie struktury orzekanych kar” (uzasadnienie, s. 126) i nadanie prymatu karom wolnościowym, musi być oceniona jako pożądana. RPO w kolejnych raportach z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji wskazywał na potrzebę zmiany polityki karnej, której skutkiem jest przeludnienie więzień i kolejka oczekujących na wykonanie kary pozbawienia wolności.

Odnosząc się do szczegółowych rozwiązań zawartych w projekcie, które jak wskazano „służą również realizacji zgłaszanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich postulatów poprawy warunków osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych” należy zwrócić uwagę, iż nie można uznać za zmianę właściwą usunięcie całkowicie możliwości otrzymywania przez osadzonych paczek żywnościowych. Według treści uzasadnia „przyczyną tych zmian jest z jednej strony niebezpieczeństwo nadużywania możliwości, jakie daje formuła paczki żywnościowej, do celów niezgodnych z jej przeznaczeniem, a z drugiej strony fakt, że funkcjonujące przy zakładach karnych i aresztach śledczych punkty, w których osadzeni mogą wyposażyć się w odpowiednie produkty, zapewniają w wystarczającym stopniu potrzeby osadzonych”. O ile zgodzić się należy, iż przesyłanie paczek żywnościowych może powodować zagrożenie bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych przenikaniem na ich teren produktów niedozwolonych, o tyle nie można uznać za przekonywujący drugiego z argumentów. Kantyny działające przy jednostkach penitencjarnych

oferują całą gamę produktów, jednakże ze względu na fakt, iż odsetek osób pracujących odpłatnie w jednostkach penitencjarnych jest nieznaczny (3.212 spośród 78.994 osadzonych - stan na 31.12.2013 r.), paczka żywnościowa pełni funkcję uzupełniającą w stosunku do otrzymywanej diety. Z tego względu całkowite usunięcie tej formy utrzymywania więzi z rodziną (por. art. 105 § 1 k.k.w.) jest zbyt daleko idącą ingerencją, nie przekonywującą w świetle przedstawionego uzasadnienia. Nie bez znaczenia jest tu także fakt, że taka paczka stanowi formę podtrzymywania więzi rodzinnych. Z informacji, którymi dysponuje RPO wynika również, że w Służbie Więziennej była testowana forma otrzymywania tzw. e-paczki. Zamówienie wówczas było składane przez osoby, z którymi osadzony utrzymuje kontakt i po uiszczeniu zapłaty i sprawdzeniu, że osadzony ma prawo paczkę otrzymać, zamówienie było realizowane. Jest to też rozwiązanie w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich zasadne. Z tego względu usunięcie art. 113a § 3 k.k.w. i dalszych przepisów będących konsekwencją jego usunięcia, tj. art. 138 § 1 pkt 13, w art. 143 § 1 pkt 7, art. 143 § 3 pkt 6, art. 222 § 2 pkt 3 i art. 222 § 2 pkt 3 k.k.w. ocenić należy jako niecelowe i nieuzasadnione.

Opiniowany projekt w art. 199b § 3 k.k.w. wprowadza zasadę, iż sprawca ma prawo udziału w posiedzeniu w przedmiocie orzeczenia, zmiany i uchylenia środka zabezpieczającego. Jednocześnie w projektowanym art. 204 § 1a k.k.w. zaznaczono, że obligatoryjny jest udział prokuratora i obrońcy, w wypadkach określonych w art. 8 § 2 k.k.w. Z przedmiotową propozycją koresponduje propozycja z art. 339 § 5 k.p.k. Wydaje się, iż udział sprawcy przebywającego w zakładzie psychiatrycznym powinien także być obowiązkowy chyba, że sprawca dobrowolnie z udziału w posiedzeniu rezygnuje. Zagwarantowanie sprawcy takiego prawa, w praktyce i tak nie daje mu możliwości stawienia się na posiedzenie sądu, z racji tego, że zakład psychiatryczny realizuje jego dowieszenie na posiedzenie, jedynie na polecenie sądu. Nie ma natomiast obowiązku realizować tego prawa sprawcy. Doświadczenia przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji wskazują, iż sprawcy umieszczeni w zakładzie zamkniętym chcieliby uczestniczyć w posiedzeniu sądu i przedstawić swoje stanowisko albowiem często nie zgadzają się z opinią psychiatrów przesyłaną do sądu, a ich świadomość prawna nie jest na tyle duża, by chociażby w pełni korzystać z możliwości składania wniosków dowodowych.

Mając na uwadze, iż przygotowywana regulacja dość szeroko nowelizuje k.k.w. zgłaszam również celem analizy zagadnienia, które także wymagają pilnego przemyślenia i podjęcia działań legislacyjnych.

a) Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniu z dnia 29 lipca 2013 r. (RPO-701317-VII-720.5/12/MMa) zwrócił się do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej o przygotowanie informatora o podstawowych prawach i obowiązkach skazanych i tymczasowo aresztowanych

i udostępnianie go osadzonemu podczas pobytu w celi przejściowej. W odpowiedzi Dyrektor Generalny Służby Więziennej wskazał, iż istniejące obecnie rozwiązania są wystarczające do realizacji prawa do informacji osadzonych. Trzeba jednak zauważyć, iż regulacje polskie (art. 79b § 1 k.k.w., art. 101 k.k.w. i art. 210 k.k.w.) nie respektują zaleceń międzynarodowych. Europejskie Reguły Więzienne (Rekomendacja Rec(2006)2 Komitetu Ministrów Rady Europy) wskazują, iż *w momencie przyjęcia i tak często jak jest to potrzebne również później, wszyscy więźniowie są informowani pisemnie i ustnie w języku, który rozumieją o przepisach, regulujących dyscyplinę więzienną oraz o ich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym (pkt 30.1). Więźniowie mają prawo do posiadania pisemnej wersji przekazanych im informacji (pkt 30.2).* W tej mierze Reguły minimalne ONZ z 1995 r. dotyczące postępowania z więźniami również wyznaczają określony standard, zgodnie z którym *każdy nowo przyjmowany więzień otrzymuje pisemną informację o przepisach, zawierającą przepisy określające postępowanie z więźniami jego kategorii, o warunkach dyscyplinarnych tego zakładu, o dozwolonych metodach zwracania się o informację oraz zgłaszania skarg, jak również o wszystkich innych sprawach umożliwiających mu uświadomienie sobie swych praw i obowiązków a także przystosowanie się do życia w tym zakładzie (pkt 35.1).* Mając na uwadze powyższe stoję na stanowisku, iż osadzeni powinni otrzymywać pełną informację dotyczącą ich praw i obowiązków w formie pisemnej, bowiem jak wynika z doświadczeń przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich realizacja prawa do informacji w obecnej formie, nie jest efektywna z punktu widzenia przyswojenia przekazywanych osadzonemu treści, co w konsekwencji może prowadzić do naruszania przez nich obowiązków czy nie korzystania z przysługujących im praw.

b) W ocenie RPO należy dokonać zmian legislacyjnych co do warunków odbywania kary w systemie terapeutycznym. Przede wszystkim chodzi tu o wprowadzenie w przepisach powszechnie obowiązujących norm określających maksymalną liczbę osób umieszczonych w jednej celi mieszkalnej w oddziale terapeutycznym, tak aby zmniejszyć prawdopodobieństwo wystąpienia konfliktów pomiędzy osadzonymi. Osadzanie ich w mniejszych grupach w sposób istotny wpływa na redukcję napięcia emocjonalnego osadzonych i w efekcie ogranicza ewentualność wybuchu konfliktu. Te wnioski wypływają z doświadczeń pracowników i ekspertów Krajowego Mechanizmu Prewencji.

c) Kolejną zmianą, która winna także być przedmiotem analizy w kontekście zmian k.k.w. w przedmiocie środków zabezpieczających jest uregulowanie kwestii prawa do swobodnego korzystania z form komunikacji ze światem zewnętrznym. Może mieć ona wiele aspektów. W myśl § 2 ust. 1 pkt 5 regulaminu stanowiącego załącznik nr 6 do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 10 sierpnia 2004 r. *w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego*

przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających (Dz. U. Nr 179, poz. 1854) osoba, wobec której realizowany jest środek zabezpieczający w warunkach wzmocnionego i maksymalnego zabezpieczenia, ma prawo do wysyłania i otrzymywania korespondencji oraz, w przypadku wydzielenia aparatów telefonicznych do użytku dla pacjentów, niekontrolowanych rozmów telefonicznych w godzinach ustalonych przez kierownika zakładu. Trzeba podkreślić, iż tylko regulamin dla osób wobec których stosowany jest środek zabezpieczający w warunkach wzmocnionego i maksymalnego zabezpieczenia jest ukształtowany w przepisach powszechnie obowiązujących, natomiast regulaminy dla zakładów psychiatrycznych o podstawowym zabezpieczeniu tworzą kierownicy tych placówek.

Prawo wyżej wymienionych osób winno być rozpatrywane w świetle przywołanych norm konstytucyjnych, ale także norm wynikających z aktów międzynarodowych. Trzeba zauważyć, iż pojęcie *korespondencji* na gruncie art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. jest rozumiane szeroko i obejmuje wszelkie formy technicznego przekazywania wiadomości, rozmowy telefoniczne, pocztę elektroniczną i informacje internetowe (postanowienie ETPCz z 29 czerwca 2006 r. w sprawie Weber and Saravia p. Niemcom). Oczywiście, art. 8 ust. 2 Konwencji przewiduje ograniczenia prawa wskazanego w art. 8 ust. 1 wskazując jednak, że *niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób*. Ponadto, zgodnie z postanowieniem § 2 ust. 1 pkt 4 ww. regulaminu, *pacjent szpitala w warunkach wzmocnionego i maksymalnego zabezpieczenia ma prawo do ochrony więzi rodzinnych*. Trzeba wskazać, że z zupełnie niezrozumiałych względów przepisy prawa nie przewidują również prawa do ochrony więzi także z osobami bliskimi. Jest to tym bardziej niepokojące, że takie prawo zagwarantowane zostało skazanym na mocy przepisu art. 102 pkt 2 k.k.w. Jedyne przepisy dotyczące zasad ochrony więzi rodzinnych zawarty został w § 7 ww. regulaminu i stanowi, że *odwiedziny pacjentów odbywają się w godzinach wyznaczonych przez kierownika zakładu*. Częstokroć napotykanym problemem jest uniemożliwianie widzeń osób wobec których stosuje się środki zabezpieczające w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym z ich dziećmi (por. Biuletyn RPO. Źródła 2013, nr 5, s. 107).

Pragnę wskazać, iż nie pomijając kontekstu i powodu, z jakiego stosuje się środki zabezpieczające, prawa osób przebywających w zakładach psychiatrycznych (niezależnie od stopnia zabezpieczenia)

choćby w kwestii prawa do swobodnego korzystania z form komunikacji ze światem zewnętrznym czy kontaktów z rodziną i osobami bliskimi winny być respektowane, a ich ograniczenia wynikać z ustawy, a nie regulaminu czy nawet faktycznego funkcjonowania placówki.

d) Kwestią wymagającą przemyślenia jest także sygnalizowany w Raporcie RPO z działalności KMP w Polsce w 2012 r. problem braku spójnych systemowo procedur umożliwiających umieszczenie w domach pomocy społecznej pacjentów, wobec których dalsze stosowanie środków zabezpieczających nie jest zasadne. Wskazany problem sygnalizowali przede wszystkim kierownicy i personel wizytowanych zakładów psychiatrycznych. Analiza obowiązujących przepisów prowadzi do wniosku, że wprawdzie istnieje możliwość umieszczenia takiego pacjenta w domu pomocy społecznej na wniosek organu do spraw pomocy społecznej lub kierownika szpitala psychiatrycznego, to jednak w praktyce przeprowadzenie tej procedury okazuje się niewykonalne. Jak stanowi bowiem treść przepisu art. 199a k.k.w. *w postępowaniu dotyczącym wykonania środków zabezpieczających właściwy jest sąd, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji*. Uchylenie środka zapobiegawczego następuje w postępowaniu prowadzonym przez sąd karny i jest konieczne w celu podjęcia starań o umieszczenie pacjenta w domu pomocy społecznej. Natomiast zgodnie z przepisem art. 42 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego postępowanie w sprawie umieszczenia w domu pomocy społecznej pacjenta szpitala psychiatrycznego toczy się przed sądem opiekuńczym. Żaden przepis ustawy nie przewiduje współpracy pomiędzy sądem karnym i opiekuńczym w tym zakresie. W związku z powyższym należy podkreślić, iż przepisy prawa nie przewidują zsynchronizowanego algorytmu postępowania, które zapewniłoby ciągłość opieki i nadzoru nad pacjentem.

Uprzejmie proszę o poinformowanie o działaniach podjętych przez Ministra Sprawiedliwości w związku ze zgłoszonymi wyżej uwagami.

Z poważaniem

